
ADIĆ
DOLINI
i druge pripovijesti
TISAK i NAKLADA
ST. KUGL
ZAGREB
Br. 2676

CVRTILA JOSIP:

GRADIĆ U DOLINI

I DRUGE PRIPOVIJESTI

PRIPOVIJETKE I PRIČE ZA MLADEŽ

ZAGREB

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA 30

Sadržaj

Gradić u dolini

Prozebao i trom od umora, trepćući vjeđama, da ukloni bol iz očiju, koje su ga pekle od nespavanja, izvukao se Luka iz svog plasta sijena još davno prije svitanja, i zaputio se pokošenom livadom prema potoku, iz kojega se dizala magla, u gustim oblacima razlijevajući se dalekom noćnom ravnicom.

Mjesec se još uvijek, nalik na neki bijeli čun, probijao kroz sitne oblačiće, kao da plovi među nekim blistavim ledenim santama. Njegova je hladna svjetlost sipila poput iskričavog mraza nad uspavanim krajem. U magli se tamnjele nejasne sjene vrba uz potok. Staza, kojom je Luka prolazio, bila je vlažna i njegove se noge lijepile za nju. Negdje u daljini javljali se usamljenim, otegnutim glasovima rani pijetli.

Luka, kojega je put nanio jučer u taj kraj, poznavao je u njemu sve puteve i staze već otprije, kad je prije pol godine bio neko vrijeme zaposlen u seocu kao radnik u pecari bogatog nekog Žida. Baš u to selo naumio je i sad poći, da u prijašnjega svog gazde zatraži ponovno zaposlenje.

— Tri dana, dulje ne treba da ostanem, — govorio je u sebi. — Dobit ću taman toliko, da platim put...

Došao je do brvi, kojom se prelazilo preko potoka. S onu stranu je selo, u kojem se nada zaradi. Kad je prešao na drugu obalu, razveselio se. Osjetio se opet bodar i čio. Ružna besana noć s mučnim i nesnosnim mislima kao da je ostala negdje daleko za njim.

— Ej, za tri će dana huktati opet vlak prostranim sjenokošama i poljima, ali će tada juriti sa mnom...

Sinoć, kad je nenadano zaštropotao kasni vlak na željezničkoj pruzi u blizini plasta, u kojem je Luka spavao, trgnuo se on iza sna te čupavom glavom izvirio iz sijena, motreći brze sjene željezničkih kola, koja su se za čas izredala pred njegovim od sna zamagljenim očima.

Na zavoju, gdje pruga zakreće u šumu, poletio je iz dimnjaka lokomotive gust roj žarkih varnica i ugasnuo negdje pod modrim zvjezdanim nebom.

Od toga časa nije Luka mogao da ponovo usne. U njemu se probudile neke davne uspomene i nemarne njegove misli pognale su ga napokon u noć i maglu, kako bi se što prije ostvarila njegova odluka, kojoj je prvi povod bio baš onaj oblačić crvenih iskara nad šumom.

On je, naime, naumio da se vrati u svoj rodni gradić.

Daleko negdje na onoj strani, gdje se među crnim sjenama drveća izgubio noćni vlak, nalazi se mjestance stisnuto u tijesnoj dolinici među dosta niskim, ali strmim i šumovitim brdima, iz kojih vire gole i kamenite stijene, okrunjene vijencima visokih omorika i jela. U gradiću, koji je samo o podne posve obasjan suncem, a inače je vazda pun sjena, smješten je kraj mosta kod rječice na visokom stupu kip.

Kad je Luka u djetinjstvu, polazeći s majkom na molitvu u župnu crkvu, prelazio preko tog mosta, uvijek je njegov pogled privlačio na se onaj ozbiljni lik na stupu, ocrtavajući se poput crne sjene na plavoj nebeskoj pozadini.

— Majčice, tko je taj čovjek gore? — budio je majku iz njenih snatrenja, povlačeći je ručicom za haljine.

Ona je tada zastajala u hodu i pobožno uzdizala oči prema kipu u visini.

— To je, sinko, božji čovjek, svetac. Zove se sveti Ivan Nepomuk. On je umio dobro šutjeti...

I pobožno se prekrstila, šapćući tihu molitvicu.

— A zašto nije njegov kip u crkvi, kad je on svetac? — smetao ju dalje u njenom miru. Zašto stoji tu kraj mosta? I trebalo bi ga pozlatiti poput onih kipova na žrtveniku...

— Njega su ljudi, koji ga nijesu voljeli, bacili u rijeku, — odgovorila je majka ozbiljno. — Zato se njegovi kipovi ostavljaju kraj vode. A što će njemu pozlata? Njega je proslavio sam Bog. Kad je svetac pao u vodu, on nije potonuo, i s neba se spustio oblak zlatnih zvijezda te je lebdio nad njim...

Tog majčinog pripovijedanja sjetio se sad Luka poslije mnogih godina. Oživjelo je u njemu istog trenutka kad se ono prosuo roj krijesnica nad željezničkim vlakom, izazvavši u njegovoj duši lik sveca okružena zvjezdama. On je tada odlučio da vidi svoje rodno mjesto i da obnovi u njemu davne uspomene iz djetinjstva, da započne tamo nov život.

Da, ovo je posljednje napose važno: nov život...

Luka je poslije osam dana, ruku turenih u prazne džepove, s kapom zabačenom prema zatiljku i očiju blistavih od radosti, promatrao stari i masivni kameniti dom u svom rodnom mjestu. U tijesnoj uličici mirisali su vrtovi, zaklonjeni kućama, jutarnjom rosom i svježinom. Rano je sunce pozlaćivalo zabate i krovove tihih građanskih kućica. Pločnicima su, kao i nekad, hitali obični jutarnji prolaznici: radnici odlazeći na posao, domaćice i sluškinje s kotaricama, djeca sa školskim torbicama u rukama i na leđima. Svi su u mjestu, gdje svaki stranac upada u oči, radoznalo pogledavali omašnu Lukinu pojavu pred kućom, u kojoj je stanovao svima poznati starac duge brade, gospodin bivši gradski načelnik.

— Bi li me, bogzna, prepoznao, da dođem preda nj? — razmišljao je Luka o starom gospodinu. — I kako bi

bilo, da se porazgovorim s njim? Možda bih od njega čuo kakav vrijedan savjet...

On se dobro sjećao gospodina načelnika, i nije nimalo sumnjao, da se i taj njega spominje. Krađa krušaka u načelnikovu vrtu bio je prvi porok, što je Luku skrenuo na njegove kasnije skitničke putove, koji su ga vodili kroz gradove i sela, tvornice, salaše, birtije i tamnice. Kad je sa svojim drugom izašao iz načelnikova vrta izgrđen i ponižen kao nikad prije, proveo je prvu svoju noć bez krova nad glavom, sam pod tamnim noćnim nebom, jer nije smio da se vrati kući k majci. Od tog kobnog dana započelo je njegovo razilaženje s majkom, koje se svršilo njezinom skorom smrću i njegovim odlaskom u svijet. S njezina lica nije od onog dana nestajalo izričite tjeskobe i prepasti, kad bi ugledala svog sina. Kao da je tada prestao biti za nju njezino dijete, i kao da je baš odonda počela u njemu gledati nekog tuđinca, koji je njoj posve stran. Ne, njezin sin ne bi doista poput njega mogao biti — tat...

Da, tat. Taj mu je naziv bio prvi put upravljen baš iz ustiju načelnikovih, i otada je poput jeke ozvanjao s tolikih usana, koje su inače vazda ostajale nijeme, kad je dječak zaželio da čuje s njih i koju utješniju i ljepšu riječ.

Bogzna gdje je njegov tadašnji drug, onaj iz vrta, u kojem su skupa stradali? Osjeća li i on tako teške posljedice svoje dječačke nepromišljenosti? Istina, on je i tada bolje prošao, gotovo kao da je pored Luke ostao nezapažen. Obojica su naime bili mali, ali onaj drugi bio je od Luke nešto manji i odjeveniji.

Goljo! Teško golji u životu, iako svi ljudi kao golje dolaze na svijet. Da postaneš čovjekom, moraš se najprije odjeti!...

Sjetivši se tog svoga iskustva i sviju prilika, u kojima ga je stjecao, Luka pogleda na svoju obuću i odijelo.

Ne, nije dosta podesno, da se pred starim gospodinom pojavi u tako aljkavim i otrcanim haljinama. Ali ipak, on treba da ga vidi, da mu se povjeri, da se porazgovori s njim.

— Zašto da ne idem? — pomisli hvatajući rukom kvaku na vratima ograde, kroz koju se ulazilo u dvorište i kroza nj u načelnikov stan. — Ne ištem ništa u njega. Hoću samo da ga vidim i čujem...

Nije to bilo prvi put što je popustio neiskorjenjivoj težnji svoga srca, da se približi ljudima i da svrati njihovu pažnju na sebe i svoj tužni udes.

U njega je bila nejasna slutnja. Baš onaj, kao da mu je govorila, tko je u neku ruku bio prvi krivac radi njegova izlučenja iz one zajednice, koja se obično naziva ljudskim društvom, mogao bi ga možda u nju opet uvesti.

Ne, nije odolio svom srcu. Radi njega je doživio već toliko razočaranja. Poslušao ga je ipak i ovaj put.

— Pa što, — reče u sebi ulazeći kroz vrata, — ne uspijem li, nijesam time izgubio ništa osim nešto vremena, kojega u mene ima i tako na pretek...

Za nekoliko časaka bio je opet na ulici. Ona se nije u to vrijeme nimalo promijenila, ali se njemu pričinjalo, da je sve u njoj nekako drukčije negoli je bilo pred koji trenutak. Smješkao se crveneći se u licu i postajkivao u hodu. Bilo mu je smiješno njegovo nedavno oklijevanje pred vratima. Otvoriš i uđeš. Svejedno je — kamo. Ništa, baš ništa ti se radi toga ne može desiti. Ne tražiš ni u koga ništa, to je glavno. Ne treba se dakle skanjivati...

Taj mu je dan brzo prošao kao u snu. I gdje sve nije bio kroz tih nekoliko sati? Bio je i u tvornici, gdje je nekad poginuo njegov otac na poslu. Vidio je i visoku zidanu dvokatnicu na mjestu, gdje je u njegovu djetinjstvu stajala niska pekarnica. U prizemlju je još i sad pekarev dućan. A vidio je na kraju gradića i drugu lijepu

zidanicu baš tamo, gdje je nekad on stanovao s majkom u neuglednoj otrcanoj kući s oknima zalijepljenim papirom. Kraj nje je sagrađeno još mnogo novih kuća za vrijeme, što ga je on proveo potucajući se od nemila do nedraga svijetom.

Prepoznao je i neke od nekadašnjih svojih znanaca, ali je razgovarao samo s jednim od njih, nekim zanatlijom, kojega je ugledao, kako stoji na vratima svoje radionice i promatra prolaznike na ulici.

Luka je pristupio k njemu i kazao mu, tko je. Nekad su, reče, njih dvojica išli zajedno u školu, bili su dobri drugovi.

— Luka? Da, sjećam se, — smeo se zanatlija u očitoj neprilici radi tog neočekivanog susreta. — Mnogo sam ja tada dječaka poznavao, cijelu školu. Nekoji su ostali ovdje u gradu, i svi su ljudi na mjestu. Ne trebamo se jedan drugoga stidjeti...

Kod posljednjih se riječi malom debeljuškastom čovi najednom zalilo oblo lice crvenilom, i poniknuo je pogledom. Luki se pričinilo da je pogodio, na što je u taj čas pomislio vrijedni građanin pred njim, pa je i sam osjetio neugodan žar na obrazima. U rukama njegova sabesjednika zablista srebrna doza, i on ponudi Luku duhanom.

— Hvala, ne pušim, — odbije taj.

To je slagao. U njega nije bilo duhana i želio je da puši, ali iz pružene mu doze ne bi u tom času uzeo cigarete ni za što na svijetu, i jedva je odolio želji da ne pljune u tu srebrnu kutijicu.

Zanatliju u dobar čas za nj pozva netko iz radionice, i on ostavi bivšeg druga, ne pruživši mu ni ruke, sama na ulici.

Uostalom njihov je govor i bez toga postao suvišan. Kasno u noći vraćao se Luka iz vrta nekadašnjeg na-

čelnika prema rijeci, kojoj ga nešto privlačilo neodoljivom snagom. Promatrat će tamo, pomisli, s mosnog naslona vodu, kako teče u noćnoj tišini. U takvu je poslu proveo mnoge lijepe časove u svom djetinjstvu. A što drugo da i čini? Noćišta nema, lunjanje mu po ulicama dojadilo, nema više komu da pođe, u rodnom svom gradiću opet je posve sam.

Uz most opazi na stupu lik svetog Ivana uronjen u zvjezdama obasut mrak.

— To li si, dakle, ti, koji si umio šutjeti? — pozdravi ga Luka. — Zato si dospio na ovaj stup? Ali ta čast, čini mi se, ne će ni meni izbjeći, jer je neki stup valjda već i za mene istesan. Ne bojim ga se, vjeruj mi, pa ću i ja stati poda nj — šuteći...

Ali se Luki nijedan san u životu nije ispunio, pa ni taj posljednji. Naslonjen o kamenitu ogradu mosta predao se mislima o svom svršetku, na koje ga je na tako neočekivan način doveo svečev kip. Vratio se u rodni grad, proboravio jedan dan, i već mu nema opstanka među tim ljudima. I kamo da sad pođe? Zar da nastavi prijašnji svoj život potukača, sitnog kradljivca, čovjeka posve suvišna na svijetu? Ne, radije će nekoga ubiti, zapaliti makar cio grad, učiniti ma kakvo zločinstvo, da se osveti ljudima za sav prezir, za svu odvratnost ili nehaj, kojim su ga vazda susretali. I tada će biti svemu kraj...

Vješala! Prividjela mu se doista nalik na neki postament, s kojega će, uzvišen iznad ostalih ljudi, zadiviti svojom nesrećom taj inače prema njemu tako ravnodušan svijet. A po tom oslobođenje, tišina, pokoj...

Kad ga je napokon počeo svladavati drijem, zašao je s mosta na zid, kojim je bila utvrđena obala rijeke, sjeo na nj spustivši noge niz strminu nad vodom, pa se naslonio u kutu između zida i mosta, spremajući se na spavanje.

U snu je bio nemiran i često se budio, namještajući se u svom neudobnom skloništu. U iskidanim i nakaženim odlomcima prikazivali mu se događaji prošlog dana s uspomenama iz djetinjstva. Sad je gledao načelnika kako ga motri preko naočala i pokazuje prstom na vrata, kroz koja je ujutro Luka ušao k njemu. — »Ne, ne poznam vas«, — viče starac sijevajući očima ispod čupavih sijedih obrva. — »Ne mogu ja da pamtim sve skitnice, koji su mi kad u životu dodijavali...« — Sad je opet zima, snijeg pada, a on kao dječak stoji pred staklenim izlogom male pekarnice. Iz njega mu se smiješi sadreni crnac, natovaren pozlaćenom kotaricom, punom mirisavog peciva. Luka upire prozebli nos o zaleđeno staklo. Ono najednom puca pod tim pritiskom. Jedan komad pada na pločnik i zazveči. Izleti pekar. Psovke, udarci, krv iz usta. Od žemičaka nema ništa, ostale su u crnčevoj kotarici. Majčine suze, njezin stid pred susjedima, okapanje s pekarom radi plaćanja razbitog stakla... Onda opet prizor posljednjeg dana: tvornica. — »Da, poznavao sam vašeg oca«, — viče na nj poslovođa. — »Pijanica! Radi toga je i zaglavio. I koliko nam je tim brige zadao! Ne, nikoga iz vaše porodice ne možemo u našem poslu trebati«. — Sinoć, kad je opet bio u načelnikovu vrtu i nakrao tamo voća za večeru — to je učinio iz pakosti radi jutarnjeg onog starčevog dočeka — baš kad je preko zida opet skočio na pločnik, pao je upravo pred jednog redara. Tko je taj bio? Život gdjekad zbilja pravi obješenjačke šale s ljudima. U redaru je Luka upoznao, poslije kratkog objašnjavanja s njim, onog nekadašnjeg dječaka, s kojim je bio prvi put u načelnikovu vrtu zatečen. Čudna doista zgoda. Noćas su se razišli s psovkama i prijetnjama. Luka je pljucnuo za njim...

Negdje poslije ponoći radi neke žestoke kretnje, izazvane jednom od njegovih tmurnih sanja, Luka se omaknuo sa zida i počeo padati u dubinu pod sobom.

Rastvorio je odmah oči. U tom trenutku, koji mu je još od života preostao, munulo mu je glavom nekoliko živih misli. Površina rijeke pod njim bila je puna gustih zvijezda, odražavanih s noćnog neba. Razabrao je u vodi sjenu svog tamnog lika, u padu okružena zlatnim oblačkom, ili kao rojem krijesnica iz davnog majčinog pripovijedanja...

— Zvijezde. To je kao sveti Ivan... Pa i ja sam uvijek šutio...

Kratak pljusak, potom mir...

Negdje se u gradu javljali prvi pijetli.

Izmirenje

Koliko sam puta lunjao, dakako u snu, sa zarđalom kremenjarkom prostranim američkim prašumama! Na meni je odora crvenog poglavice, jednim hicem obaram orla u letu, konjić mi u trenutku stizava najbržega jelena, a ne razumijem ni sam, kako sam se mogao svojom glupošću zanijeti toliko te sam sa slašću — ma i sanjajući — ubijao na desetke bijelaca.

Ratnim igrama nije bilo u nas ni kraja ni konca. Bili smo uvjereni, ne znam ni sam zašto, da samo Indijanci nešto vrijede, a bijelci da nijesu nizašto; zato su svi jači dječaci iz okolice hodali okićeni šarenim perjem, nazivajući se zvučnim, tobože indijanskim imenima, a manji i slabiji morali su se zadovoljiti tim da ostanu i nadalje — bijelci.

Među potonjima bijah i ja. Nijesmo nikad izvojevali ni jedne bitke. »Indijanci« su nas marljivo voštili, uvijek smo bili isprebijani i puni grebotina, mnoga nam je suza vrcnula s okrutnosti drugova, ali mi nijesmo marili: neka se samo igra! Dorast ćemo i mi do »Indijanaca,« a zasad nam je dosta da smo u našim sanjama crveni junaci.

Radi ruganja, a još više zbog batina, zavladala je između nas i naših »neprijatelja« velika mržnja tako te smo bili malone i gori od pravih Indijanaca.

No jednoga kobnog dana prestade i to naše divljanje.

Desilo se to ovako:

Među našim neprijateljima Indijancima bio je dječak, kojega smo svi voljeli. Bijelci, kojima je moglo i gore

biti no što im je bilo, kad bi mu dopali šaka, pripisivali su samo njegovoj jakosti nesreću, što nije bio pribrojen k nama.

Ratničko mu je ime bilo »Sofokles«. Ni on ni mi nijesmo znali, što znači to ime: Čuo ga je, reče, od brata, koji polazi više škole, a glavno je da zvuči — indijanski...

I dođe kobni dan.

Bablji se kut namrštio, i činilo se kao da će navaliti kiša. Mi se nijesmo obazirali na to. Bitka je bješnjela. Kalpaci, polomljene sablje i puške ležale su razbacane bojištem, no trubač je neumorno pirio na juriš, i mi smo istrajali. — Zagrmi. Neki se mališ snuždi i lice mu se razvuče na plač. — Bijelac! — kliknuše »Indijanci« podrugljivo. Ovaj put kao da se prevariše u bijelcima i gotovo te bi se dogodilo čudo neviđeno — bijelci bi jedanput bili pobijedili. Raspalio ih prezirni smijeh neprijateljskih drugova te srnuše slijepo na njih. Protivnički se barjak počeo kolebati i najednom iščeze u gužvi.

— Huraaah! kliknemo oduševljeno. — Sad ćete ga vi u nas tražiti.

Zaboravili smo, koliko li smo puta mi od njih moljakali za naš barjak.

— Ne ćete ga dugo imati! vikne jedan između njih, i otimanje, guranje i tučnjava nastavi se dalje.

Uto se iz gomile izvuče junačina Sofokles. Blijed i prestrašen potrčao je k rijeci, koja se nedaleko valjala mirna i ozbiljna.

Plijen! bilo je prvo, što mi je sunulo u glavu.

— Za njim! kliknem drugu bijelcu — zasužnjit ćemo ga.

I mi se požurismo za siromašnim dječakom i ne opažajući, da za njim ostaje krvav trag.

Progonjen, ogleda se na sve strane, čim bi se mogao braniti. Oružje mu je ostalo tamo gdje se rvu o barjak.

U nas bijahu sabljetine veće od nas, a još k tomu limene. Osim toga u svakoga je i puška sa čvrstim kundakom.

Bojeći se, da ne izvuče kraći kraj, potrči niz obalu i iščezne.

Mi dođemo do otvora kanala, kojim se izlijeva u rijeku nečist iz grada. Kanal je bio dosta dubok i presvođen, pa bi se i odrastao čovjek mogao u nj sakriti.

Znajući, da je drug otišao unutra, poviknemo za njim.

— Ne predajem se! odvrati nam on. Ima i tu dosta vode, da operem ogrebenu ruku.

— Mi ćemo za tobom!

— Dođite! vikao je on, a glas je njegov dolazio iz sve veće daljine.

No mi smo se bojali da pođemo za njim, jer je u kanalu bilo mračno, te bi nas drug mogao iznenada napasti, i pustimo ga da ode i da onom kaljavom nečisti pere ranjenu ruku.

Mojemu drugu bijelcu kao da se nije htjelo više u boj, pa ostane da pazi, kada će se Sofokles vratiti. Popne se nad otvor kanala i sjedne, a ja odem »junakovati« među one nevaljalce.

Na pô puta uhvati me žestoka ploha. Međutim se borba svršila i opet pobjedom naših protivnika, i borci se sklonili pred kišom.

Bijelci su kunjali pod nekim grmom, koji ih nije nimalo zaštićivao od silne vode, što se prolijevala s neba, a Indijanci su se veseli s pobjede kočili pod nedalekim hrastom. Usta su im bila puna pogrda za nas.

Skučim se sa svojim jadnicima pod grm, gledajući kako munje paraju nebo, a grom je za gromom tutnjio potresajući zemljom. Što, da je koji udario u susjedni hrast?

Onaj je mališ i opet počeo plakati. »Indijanci« se nijesu smijali — najednom ih spopao strah. O, kako smo svi drhtali, prokisli, isprebijani, daleko od kuće!

Drugi dan smo dočuli strašnu vijest.

Drug, što je ostao na straži kod kanala, vratio se kasno u noć kući, legao u jakoj groznici u krevet i jedva su uprepašteni roditelji doznali nešto od njega.

Na onoj je kiši istrajao na svom mjestu, uvjeren valjda da čini nešto junačkoga, poradi čega će mu se drugovi diviti.

Grad je za takvih kiša pun vode s obližnjih brežuljaka. Ona se uličnim jarcima izlijeva u kanal i on za čas nabuja, stvarajući kod svog utoka u rijeku golem vir.

Upravo je taj vrtlog privukao pažnju istrajnog stražara, te je na bjegunca gotovo zaboravio.

Spočetka je izlazio iz kanala tanak, blatan trak vode, nestajući u rijeci i kao da se ljuti, što je ne može zamutiti, bujao je sve više, dok se nije prometnuo u niz pobješnjelih, grivastih valova, što su se silnom bukom bacali u rijeku.

Najednom opazi dječak, da se u zavrelom i zapjenjenom viru nešto tamni, tone i diže se, časkom miruje, da opet pojuri unaokolo groznoga lijevka, što se udubio sredinom vira, miješajući u buku vode pronicavo, pakleno psikanje.

— Sofokles! ukoči mu se na usnama. Protrnuvši od užasne prepasti nije se mogao oteti pogledu na divlju igru valova mrtvim tijelom nesrećnoga druga.

Tri su dana kucala dobra zvona tužeći za njim, za Sofoklesom, našim dobroćudnim dragim Ivanom, a da se nije znalo, kamo ga je voda odnijela.

Napokon su našli splavari u nekom rakitom zaraslom dijelu rijeke iznakaženoga mrtvog dječaka, u kojem su jedva žalosni roditelji Ivanovi prepoznali svoga sina.

Na pogrebu nije bilo nijednog »Indijanca« ni »bijelca«. Savjest nam nije dala da se pokazujemo kraj žrtve naše obijesti i zloće. Bili smo srećni, da nas roditelji zaborave — ne toliko radi batina, koje smo bolje zaslužili no itko, nego što smo se bojali, da nam ukorima ne zadaju više boli no što smo je istinski osjećali, ispaćeni probdjevenim noćima u mislima na pokojnika.

Naš se bijes stišao i napokon smo se jedno poslije podne sastali svi, prijatelji i neprijatelji, na svježem humku Ivanova groba.

Osim nas nije bilo nikoga na groblju, te smo se mogli neopaženo isplakati. Pružili smo desnice na izmirenje, a u počast našem ponajboljem, mrtvom drugu, ukrstismo na grobu naša dva razvijena barjaka...

Moj prijatelj ganut uspomenama ušuti.

Priča o maslačkovoj sjemenci

Pod uzvisinom s gradom, u kojem je stanovao Gospodar, prostirala se daleka ravan, puna svakakva lijepa i mirišljiva cvijeća. Među njim bio je najneznatniji maslačak sa sedam cvjetova nalik na sedam malih sunaca, i on, stideći se svoje neuglednosti, sakrio se pod šipkov grm, pun oštra trnja. Ostalom su cvijeću dolazili u pohode šareni leptiri, crvene božje ovčice, pčele i ostale neke bubice u haljinicama živih i blještavih boja, a maslačak je provodio svoje dane u potpunoj usamljenosti. Kad je uvidio, da nitko ne mari za njegove slatke cvjetove, on ih je nekog dana odbacio pa istaknuo na sunce svoje sjemenke s pahuljastim kunadrama.

— Vrijeme je, djeco, da se dijelimo, — reče on, — Pod mojim šipkom nema sreće za vas, kao što je i za mene nije bilo; sazorite što prije i poletite u svijet, možda vas tamo čeka bolji udes...

Čula to neka konopljarka, koja je otpočivala na šipkovoj grančici, i zacvrkuta:

— Prava života za cvijeće nema nigdje nego u Gospodarevu vrtu na brežuljku, ali tamo za tvoju djecu nema mjesta: ona su korov, a ne cvijeće; najbolje bi bilo, da ih ovako nezrelu streseš sa sebe, pa da u blatu istruhnu, za drugo i nijesu...

Maslačak je šutio; bio je naučen da ga preziru i vrijeđaju, pa se pravio kao da nije ni čuo konopljarkinih riječi.

— Ej, starče, — zovnu ga ona, — spavaš li ti? Nije pristojno da šutiš, kad ja želim da s tobom razgovaram...

Namjesto maslačka javi se jedna njegova sjemenka; bila je najsitnija između svojih družica, i njezin se glasić jedva čuo; ona je rekla:

— A kako ti, neznana ptičice, možeš ustvrditi, da mi nijesmo stvorene za Gospodarev vrt? Ta čemu je u nas naša pahuljasta kunadrica, nego da nas vjetar, kad mu Gospodar zapovjedi, može ponijeti na brežuljak među ono izabrano cvijeće...

Konopljarka se zaprepasti čuvši takav odgovor.

— No, takva čuda još nijesam doživjela, — reče ona. — Ovakav korov za bunište, o čemu li ne sanja? Ni golemi zlatni suncokreti ne usuđuju se da na takvo što pomisle, a gle, ovakav smet...

Ali sjemenka je prekine u govoru i reče:

— I ne mogu da pomisle: u njih kunadre nema...

Toga dana brujala je cijela ravnica od razgovora o maslačkovoj sjemenci, jer je njene smione riječi razglasila brbljava konopljarka, obletjevši cijelo polje s kraja na kraj.

Najviše su se naokolo uzrujavali besposleni šareni leptiri, jer su htjeli da se kudeći maslačkovu sjemenku dodvore cvijeću, a osobito nekim šarenim zijevalicama.

— Pomislite, — govorili su oni, — između tolikih tisuća cvjetova u ovoj ravnici Gospodar je odabrao jednu neuglednu sjemenku, i brine se za nju! Glupe li drskosti takvo što i pomisliti, a kamoli reći...

Cvjetovi u blizini maslačka podrugivali su se maloj sjemenci.

— Pričekajte, — odgovarala im ona, — dok dune vjetar...

Ali bolje bi za nju bilo, da nije spominjala vjetra; on je doista počeo da duva tih dana, ali do sjemenke, zaklonjene šipkovim grmom, nije dopirao; ona je ostala netaknuta, a zlobne su je susjede zadirkivale još više negoli prije.

— Vjetar nije mogao do mene, — odbijala ih ona, — ali to još ne znači, da ću ja zauvijek ostati pod ovim trnjem...

Napokon je počele koriti i njezine sestre, ostale sjemenke:

— Šuti! Ta što samo sramotiš i sebe i nas...

U prvi mah povjerovale su i one u sestričine riječi i očekivale su čas, kada će poletjeti prema vrtu na brežuljku, a sad su im nade klonule; jedna za drugom krunile su se sa svog bijelog jastučka na stapci, i padale na zemlju pod šipkom, prepuštajući se mrtvomu snu, iz kojeg će ih probuditi proljeće na nov život bez radosti. Mala sjemenka gledala ih je puna tuge radi njihove malodušnosti, kojoj su se posve predale.

— Nitko ne pada, — govorila je, — tko ne pristane da padne; treba ustrajati...

Slušajući je gdje tako govori iz dana u dan, njene susjede prestale su joj se rugati.

— Poludjela je sirotica, — rekoše i zaboraviše je.

A tada, nekog prekrasnog jutra, otvorila se gore na gradu vrata, i niz brežuljak počelo je da silazi dijete, zlatokosi dječak u bijeloj haljinici, sin Gospodara onog kraja.

Cijela se ravnica uzbudila i začule se tisuće radosnih glasova...

— Dolazi! Po nas dolazi, da nas ponese u svoj vrt...

Kudgod je zlatokosi dječak prolazio, okretale se za njim rosne cvjetne čaške i pozdravljale ga jutarnjim svojim mirisima, ali on je upravio svoje korake ravno šipkovu grmu, i prišavši k njemu rekao je:

— Dugo sam promatrao s kule na gradu taj grm i žalio sam ubogi cvijet, koji gine u sjeni njegovih oštrih trnova...

Mala maslačkova sjemenka zadrhtala je od neiskazane sreće, kad ugleda divnog dječaka pred sobom. On ju dohvati, ručicom je segnuo među trnovito granje, otkinuo stapku s jastučićem, na kojem se ona jedina uzdržala, i dunuvši u njenu pahuljastu kunadricu, zlatokosi mališ prozbori:

— Poleti u moj vrt onamo na brežuljak, da doživiš ljepotu i radost, o kojoj si tako postojano sanjala vjerujući u dobrotu Očevu...

I mala sjemenka digne se prema vječnom gradu, nošena daškom jutarnjeg vjetrića novog dana, koji za nju ne će imati kraja...

S dječakovih ruku trunile se kapljice krvi, jer se, oslobađajući sjemenku, ozlijedio na trnu; crvene kapljice padale su na onaj grm pretvarajući se, — da bude konac priči ljepši, — u one lijepe i ružičaste šipkove cvjetove, što začuđeno gledaju u svijet zlatnim svojim očima i kao da pitaju:

— Gdje je kraljević? Mi bi htjele, da se vrati opet...

Dva cvijetka

U velikom je gradu živio starac učenjak, koji je cijelog svog života proučavao cvijeće i o njemu napisao mnoge debele knjige. Sve veselje njegovo bijaše prekrasan vrt sa staklenikom i kućicom, u kojoj je najradije boravio. Iz nje se nije vidjelo, kako ulicama redari prate nemoćne i drhtave starce, uhvaćene u nedopuštenu prosjačenju; buka se automobila i tramvaja čula samo izdaleka, a nijesu se opažala ni crna mrtvačka kola sa zaplakanim ljudima iza njih. U starčevu je kućicu sjalo sunce kroz mrežu glicinija, koje su se penjale zidovima sa spoljašnje strane.

U njegovu vrtu bilo je svakakva bilja i cvijeća. Uz rezede, lobelije i tamne maćehice sa zlatnim srcima, cvali su neobični cvijeci s dalekih japanskih poljana ili prastarih indijskih i brazilskih šuma. U stakleniku bilo je bodljikavih kaktusa. Neki su cvali svake stote godine, a u posebnim posudama, napunjenim vodom, plovili su ružičasti i bijeli lopoči. Pojedino svijeće, koje se u tom kraju nije nikako moglo uzgojiti, čuvao je starac osušeno u mnogim zbirkama, što su bile poredane po policama u njegovoj kućici. Ipak je on znao za mnogo cvijeće, što ga nikad nije vidio ni svježe ni osušeno, pa je baš za takvim cvijećem čeznuo. Takve su ga želje ogorčavale i smetale pokoju i sreći njegovih staračkih dana. Činilo mu se da ne će moći ni mirno umrijeti, ne ugleda li prije neke željene cvjetove.

Naposljetku se dogodilo nešto, što je još više povećalo njegovo nezadovoljstvo i radi čega su ga zaokupile teške brige. Na vlažnim je naime lijehama u vrtu ugledao neko jutro otiske bosih dječjih nogu, a uskoro je raza-

brao, da su neki nedavno procvali rijetki cvjetovi nestali s busenja. Tragove nepoznata kradljivca zamjećivao je i narednih dana, a najljepšeg je cvijeća svakoga jutra bilo sve manje, pa je starac odlučio da takvom pustošenju vrta učini kraj.

Nekog jutra nađe divne cvjetove bijelih ruža na njihovu busenju poprskane krvlju, a krvave se kaplje razabirale također i na jednom vrtnom putu, koji je bio posut bijelim šljunkom. Uveče toga dana dobri starac uzajmi od nekoga svoga znanca velikoga buldoga, pa ga pusti neka noću lunja vrtom. Nadao se da će pseto uhvatiti drskog noćnog pohađača.

Starac te noći nije mogao spavati, nego se s mnogo uzbuđenja prevraćao svojim logom, očekujući lavež psa ili krik zatečena kradljivca. Već je bilo jutro, a iz vrta se svejednako nije čuo nikakav glas. Tad se najednom, kao da dolazi iz kakvog praznog podruma, razleže duboko i otegnuto lajanje buldoga i odmah utihnu. Učenjak skoči, zapali svjetiljku pa pođe u vrt. Iza nekog džbunja ugleda crnu sjenu golemoga psa i pohita onamo. Na tlima ležala je bez svijesti neka djevojčica, a pas je oko nje mirno obilazio cvileći i mašući repom, kao da je nešto kriv.

Starac uze djevojčicu u naručje, ponese je u svoju kućicu pa je tamo položi na kožan divan i pokrije ju pokrivačem sa svoga kreveta. Potom se obuče i pođe, da potraži redara.

Sobica se napunila čistim jutarnjim rumenilom, kad se starac vratio s redarom, koji dijete odmah prepozna. Djevojčica je često bila kod redarstva, jer ju je njen otac, neka pijana propalica, gonio da za nj krade i prosjači. On ju je sigurno uputio, da iz učenjakova vrta nosi i prodaje cvijeće po ulicama i gostionicama, jer se to cvijeće zbog svoje neobičnosti i ljepote moglo dobro unovčiti. Čuvši to, starcu je bilo djeteta žao, pa se sagne

nada nj i otkrije ga, da vidi, nije li ga pseto ujelo. Ozljede nije na djetetu bilo nikakve osim neznatne ranice nožem na jednom prstiću. To se dijete porezalo one noći, kad je krvlju poprskalo bijele ruže, režući ih u mraku. Starac uze ozlijeđenu ručicu, prinese je lagano usnama, a krupne suze omaknu mu niz obraz. Zatim se nadnese nad lišce djevojčici, motreći pomnjivo, hoće li na njem opaziti znakove buđenja iz besvjestice. U tom času otvori djevojčica dva prekrasna modra oka, pa se njen pogled srete sa starčevim očima. Ugledavši nad sobom njegovo prijazno staračko lice, obasjano jutarnjim suncem, ona se milo osmjehnu i opet zaklopi vjeđe.

Učenjak je srećom preobražena lica promatrao lijepo čedo ulice i sasvim zaboravio na redara, kojemu napokon dodija čekanje, pa upita starca, treba li poći po liječnika i zatim djevojčicu, pošto se osvijesti, odvesti na redarstvo.

— Da — prenu se starac — po liječnika ćete otići, to vas molim, no djevojčice ne će nitko voditi od mene, a ja ću već sve udesiti, da bude tako . . .

— Pa nije li vam počinila mnogo štete u vrtu? zapita redar s nerazumijevanjem.

— Ah, kakvu štetu! nasmiješi se starac veselo. — Ja sam čas prije ugledao dva modra cvijetka, koji vrijede više od svega moga vrta, i za kojima sam nesvijesno toliko tragao i uzalud čeznuo . . .

I otpusti začuđena redara.

Vretence

Neka nam priča gospođa Milica:

»Zađem u šumu za jagodama, po što li. Brzo mi dodija traženje. Sjednem na panj i zadrijemam.

Bilo je već kasno, kad sam se probudila, i golema se šuma smračila.

Kriknuh od prepasti. Ne, ne bojim se mraka.

No pomislite! Uza me na panju sjedi nekakva baka u crnom. Koštunjava je, upalih očiju i sijeda.

Ima i štap.

— Sasvim kao vještica, — pripovijedala sam poslije sestri.

— Zašto vještica? Može biti i vila, — pouči me ona.

Ja sam se riješila straha prije no što sam se s bakom rastala. Ona mi reče, da sjutra dođem na isto mjesto, tek nešto ranije, po danu.

— Znaš što! — reče sestra, — ako je vila, nadarit će te.

— A čim će me nadariti?

Seka je starija od mene, ima jedanaest godina — valjda će znati.

— Vidjet ćeš, ludice! No ne uzmi ništa, nego je lijepo zamoli za čarobno vretence.

Da što bih drugo i tražila? Imam li njega — sve mi je moguće.

Ono se po pripovijedanju ljudi iz okolice krije u našoj gori.

Sjutra dakle pođem na ročište i baka me dočeka. Na svijetlu se činila mnogo prijaznija i manje strašna nego jučer.

Dobra me starica uhvati za ruku i povede nekakvom stazicom u šumu.

Bile smo za čas na lijepu čistacu.

— Gle, jagode, — reći će baka, — do volje ih možeš nabrati.

— Hvala, bakice! — mucam ja, ja bih... ja...

— Nude, sinko! — bodri me ona.

— Vretence!

Baka se nečemu domišlja.

— Molim... dometnem još dižući ruke k njoj, jer sam se sjetila, da bi je valjalo ljepše zamoliti.

— Čarobno vretence... tumačim ja.

Tada joj bude jasno.

— A kim ti mene smatraš? — zapita me smijući se.

— Ti si najbolja od vila, — rečem, kako me je sestra savjetovala.

Kad bi mi starica mogla dati čarobno vretence, bila bi mi ga i dala.

O tom me je uvjerilo njeno saučešće u mojoj boli zbog razočaranja.

Ali vjerujte: najnesrećnija sam u svom životu bila ono nekoliko trenutaka, kad sam se morala uvjeriti, da je baba Jana uistinu samo baba Jana...

*

Poslije sam često zalazila s našega posjeda u selo, da se upoznam s ljudima.

Inače bih i opet mogla sresti kakvo »čudovište«.

*

Svi smo šutjeli. Iza male stanke nastavi gospođa:

»Da, ta vretenca! Ona su nekima sve, a svi vjerujemo u njih, svatko u svoje.«

»Da nije tako, koliko bi manje nesreće bilo u svijetu!«

»I sreće!« — primijeti netko tiho.

Bunar pod višnjom

— Duboko poda mnom — pričala mi neka gospođa — u okviru od kamenja, obraslog zelenom mašinom, čarovno se ljeskalo vodeno zrcalo našeg dvorišnog bunara i privlačilo me neodoljivom snagom, da ga, nadnijevši se nad hladan bunarski jaz, promatram čitave sate. U njemu se modrilo obzorje kroz mrežu spletenu od granja goleme stare višnje kraj bunara; lagano su plovili krupni vunasti oblačići ili bi preletio taman lik hitre kakve ptičice. Činilo mi se da gledam pod sobom dijelak drugog nekog podzemaljskog svijeta, svečanog i spokojnog, u kojem jamačno borave divne kraljevne i njihovi junaci s ostalim licima iz priča, što sam ih slušala u djetinjstvu. Tamo je ono čudesno carstvo, u koje nas gdjekad vodi njegov vladar, tihi san...

U taj bunar mi pade nekoga dana zlatan prstenak s okom od modra dragog kamena, poklon naše dobre tetke. Gorko sam plakala, pa me radi gubitka prstena nije mogao utješiti pače ni braco, kojemu su bila poznata moja maštanja nad bunarom. Šalio se sa mnom, da će mi, kad odrastem, donijeti prstenak kakav kneževič iz bunara i odvesti me kao zaručnicu u srećne svoje krajeve. Braco će tada svakoga dana spuštati u bunar kablić, u kojem će mu moje sluge stavljati pečenje i sladice iz kneževske moje kuhinje. On će mi za uzvrat gdjekad poslati majčinih uštipaka, jer boljih od njenih nitko ni u donjem svijetu ne umije ispeći...

Vrijeme je prolazilo, a braco me gotovo svakoga dana kojom dosjetkom spomenuo budućeg mog kneževskoga ženika, ali sam ipak opažala da me mili dječak i sam žali zbog gubitka prstenka. Zamijetila sam također, da ne troši

kao prije od roditelja darovanih novaca na bonbone, ne kupuje igračke ni knjiga, pa je zaboravio sasvim i na slikovnicu, koju je već odavna želio nabaviti.

Nekoga ljetnog jutra zatekoh ga u dvorištu u neobičnu poslu. Stajao je naime kraj bunara spustivši u nj svoju udicu, i činilo se da se ozbiljno dao na pecanje ribe. Udarih u čudu dlanom o dlan i nasmijah se od srca:

— Šta? Ti bi — rekoh — u bunaru lovio ribe?

— Da — odgovori on ozbiljno i ne pogledavši me — zaželio sam se somovine...

Odoh potom u vrt, da uberem cvijeća za vaze u sobama, ali začas dotrča za mnom bratac s udicom na ramenu pa me zaustavi:

— Daj, seko, ručicu...

Vidjeh, da je nešto zbunjen, i pružih mu ruku iščekujući, što li će se zbiti. On je uze, poljubi me u dlan, i prije negoli razabrah, što kani, ugledah na jednom prstu svoj stari prstenak...

Ne, nije bio onaj stari; bio je bljeđi i oko je na njemu bilo nešto manje negoli na pređašnjem, ali zato ipak nije bio manje vrijedan i lijep...

Znala sam, kakav je to bunar bio, iz kojega je bratac udicom izvadio taj prstenak. U tom se bunaru doista krije prekrasan jedan svijet, u kojem boravi pravi moj kneževič! Htjedoh da mu zahvalim na daru, ali je on već otrčao, pa sam ostala sama u vrtu...

Ah, vragolan, kako je to samo vješto prikrio svoju požrtvovnost onim udičanjem kraj bunara...

Poslije nekoliko sedmica bratac je nekako zaboravio da zatvori vratašca na kavezu s češljugarom, kojega je veoma volio i sam ga svakog dana opskrbljivao hranom i pilom. Ptičica je odletjela i bratac se rastužio, a ja sam jedva dočekala tu njegovu nezgodu. Pružila mi se prilika, da mu se odužim za sve, što se onomadne zbilo među nama zbog zlatnog prstenka...

— Češljugar tvoj — peckala sam ga, — nije nikad ni bio češljugar: u njemu se skrivala prava ptica — rok; ona je odletjela, da snese negdje svoje glasovito jaje, pa će se vratiti, da te k njemu odvede, i eto tebe — bogata čovjeka...

Kad sam uštedjela dosta novaca i s pomoću tetke u gradu dobavila dva češljugara, uzeh nekoga dana zelenu bracinu mrežu za hvatanje buba i leptira pa odoh u dvorište k bunaru. Tamo sam naoči braci počela mrežom razgoniti vrapce s višnje, na kojoj su se već zacrvenjeli prvi njeni mirisavi i sočni plodovi.

— Što to radiš? — upita me braco.

— Pa vidiš, lovim ptičice...

— Mani se uzaludna posla! — reče mi on. — Nijesu ptičice komarci, da ih loviš tom mrežom...

Kad se vratio u kuću, potekoh za njim i uzeh iz skrovitog nekog skloništa već spremljen kavez s češljugarima pa uđoh u sobu braci.

— A što je ovo? — rekoh visoko dignuvši kavez s ptičicama. — Da nijesu možda komarci?

— Odakle ti to? — zapanjeno će braco.

— S višnje nad bunarom, iz kojega si ti izvadio moj prstenak...

Udaljih se brzo iz sobe ostavivši bracu s kavezom sama, pa se sakrih u tamnoj izbici pod tavanskim stepenicama. Srce mi je ludo udaralo od radosti, što razveselih brata, pa mi od ganuća potekle niz lice vrele suze jedna za drugom.

A s usana mi nije silazio srećni smiješak.

Zaboravljen put

Sva su djeca u gradu znala, da se u nekom njegovom dijelu, negdje među gomilama starinskih kuća, krije lijep i čudesan perivoj. U taj su, radi neslućene sreće, što ih tamo čeka, željeli doći nesamo mali raznosači plakata i novina u poderanim košuljicama, nego je o tom sanjala i sama kćerka gradskog načelnika, koju su i gradski redari pozdravljali.

Ali, nažalost, nikomu od djece nije bilo točno poznato mjesto, gdje se zapravo perivoj nalazi, a o putu, što vodi onamo, pričalo se samo to, da ga je među tolikim gradskim ulicama i prolazima teško i gotovo nemoguće pronaći.

Nije se, štaviše, znalo ni pravo ime tog perivoja, pa su ga neki dječaci govoreći o njemu nazivali baščom drvenih gardijaca, djevojčice su ga spominjale kao malo kraljevstvo čuvene lutke Miosan, a najviše djece, one u bogatih roditelja, nazivalo ga prosto golubičinim lugom.

Mališani, što su tajanstveni perivoj zvali baščom drvenih gardijaca, pričali su neobične stvari o vojnicima, koji tamo borave. U perivoju, po njihovu kazivanju, pod svakim je stablom krasna stražarska kućica, oličena najživljim bojama, a u svakoj od njih stoji na straži golem drveni gardist, brkat, mrk i strašan, s puškom na ramenu. Među gustim prastarim drvećem usred perivoja diže se golema tvrđava s kulama pozlaćenih krovova, na kojima se viju crvene i jasno plave zastave. Gospodarom perivoja i utvrđena grada s prekrasnim odajama postaje onaj dječak, koji dođe onamo pogodivši pravi put. Pozdravlja

ga kod dolaska urnebes topova s bedema one tvrđave, jek bezbrojnih zlatnih truba i mukli tutanj golemih vojničkih bubnjeva. Od tog časa provodi takav srećnik među onim vojnicima neslućeno lijep život: Sve ga ropski sluša i nijemo mu se pokorava, pa kad, recimo, naredi, da se zametne bitka, golemi se drveni vojnici odmah svrstaju u dva protivnička tabora i započnu boj. Nešto ljepše od takve borbe nemoguće je zamisliti, jer sve u njoj biva kao u zbiljskom ratu, samo što se ipak ne prolije nijedna kaplјica ljudske krvi. Vojnici naime, iako sve rade kao pravi ljudi, ne krvare, kad su ranjeni, i kad im se u ljutom boju polome glave i udovi, ne pogibaju zauvijek, nego poslije svršene borbe budu od bolničara pokupljeni i u posebnim radionicama opet osposobljeni za nov život i nova junačka djela. Njih dakle na bojnom polju mogu zadesiti sve nezgode osim bola i — smrti.

Djevojčice, naprotiv, tvrde, da u onom perivoju ne žive nikakvi, a naročito drveni vojnici. Sva pričanja o tvrđavi i bojevima oko nje glupa su i neukusna domišljanja dječaka, jer se u perivoju, sasvim pouzdano, nalazi sakriven u bujnom zelenilu drveća samo lijep dvorac s doksatima i tornjićima. To je dom one dražesne lutke Miosan, vladarice i u neku ruku kraljice sviju lutaka na svijetu, koje su, poput nje same, ispunjene piljevinom. Kao pravu vladaricu okružuje ju poput oblačića proljetnih leptira lijepa svita njenih dvorskih gospođica, sve samih lučica u divno šarenim haljinicama, i u sviju njih zajedno s kraljicom oči su plave kao lan, a kovrčice njihovih mekanih kosa sušto su zlato. Djevojčica, koja po sreći dospije u njihovo društvo, uživa trajno svu njihovu ljubav i pažnju. Na cvjetnoj ledini pred dvorom, na obali prekrasnog modrog jezerca, veselo i živo društvo lutke Miosan izvodi u počast gošći prekrasne plesove, pjevaju se nečuveno lijepe pjesme, i sve se svakog dana završava gozbom u dvorcu, gdje se najbiranije slastice jedu

iz zlatnih i srebrnih zdjelica i pladnjića, malih poput cvjetnih čaški. Noć se provodi u krevetićima s plavim baldahinima, na kojima je izvezen mjesec sa zvjezdama, a te se kreću poput pravih te izlaze i zalaze na rubovima baršunaste tkanine. Zora, kroz otvorene prozore na dvorcu, nježnim daškom vjetrića s jezerca u perivoju, budi svitu malih ljepotica na nove igre i radost.

To su, eto, dječja nagađanja o tom, zašto se onaj perivoj naziva i baščom lutke Miosan. A kako je došlo do toga, da ga zovu i lugom bijele golubice, pričala mi je neka dobra poznanica. Ona je sada već starija gospođa. Njeno je ime Milica, a doživljaj, o kojem je riječ, najmilija je njena uspomena iz rane joj mladosti.

Bilo je to nekog proljetnog dana, kad se mala Milica prvi put približila starcu, koji je stanovao u dvorišnoj sobici u kući njenih bogatih roditelja. Tko je bio taj starac, čim se je bavio i od čega je živio, Milica nije nikad saznala.

On je rijetko kad i dolazio u svoj ubogi stan, gdje je osim njega živio u kavezu na prozorčiću još i slijep kos, koji je, jamačno od starosti, zaboravio sve svoje pjesme, te je povazdan drijemao na priječki iznad posudica s hranom i vodom.

Taj ptić privukao je Milicu k onom prozorčiću, i on je bio povod, da se djevojčica počela uopće zanimati za starca i njegovu sobicu, vireći u nju kroz prljava prozorska stakla. Priljubivši se lišcem uz okna znala je dugo promatrati oskudan namještaj u starčevu stanu, a naročito staru uru na zidu, koja ju je često budila iz njena snatrenja sporim i promuklim odbijanjem satova.

Činilo joj se da je brojčanik na uri s kazaljkama i brojevima nalik na neko živo lice, s kojega je strujala u njeno srce slutnja o životu i udesu njegova starca gospodara,

punom doživljaja i stradanja skritih u velo duboke tajanstvenosti.

Dogodilo se tako, da je Milica zavoljela starca još prije negoli je i razgovarala s njim, pa kad ga je napokon spomenutog jutra, pristupivši onom prozorčiću, ugledala u sobici, ona se odluči i uđe u njegov stan. Starac se nije začudio njenu dolasku, a i Milica ga nagovori prijazno i slobodno kao starog znanca i zamoli ga, neka joj uvijek, kad odlazi od kuće, ostavi ključ od svoje sobice. Starac joj ga, ne tražeći razjašnjenja, odmah preda i pozdravivši je sa smiješkom, pusti je samu polazeći za svojim nepoznatim poslom.

»Bog s tobom, dijete«, bile su ovaj put sve njegove riječi Milici. »Znam, što želiš; kad se vratim, nagradit ću te...«

On ponovo nije dolazio kući kroz kojih osam dana, a Milica je u to vrijeme, skrivajući to pred roditeljima, dnevno uređivala njegovu sobicu: zračila ju je i mela, brisala prašinu s namještaja, navijala staru uru, izmjenjivala vodu starom kosu i dodavala mu svježu hranu, a u čašu na stolu stavljala je svakog dana kitu svježeg cvijeća, nabranog u vrtu ranim jutrom.

Tih se dana Milica, inače kržljava i slaba zdravlja, počela tjelesno oporavljati, što je i njenoj majci palo u oči, te se počela čuditi zaobljenom i rumenom lišcu svoje kćeri. Na majčina pitanja, kako je kod male najednom nastala takva promjena, djevojčica je odvraćala, izbjegavajući drugi odgovor, samo zagonetnim smiješkom.

Kad se starac napokon vratio u svoj stan, očito je bio zadovoljan Miličinom dobrotom i marljivošću. On joj, odlazeći opet, dade u ruku nekoliko zrnaca čudnog sjemena, i reče joj, neka tog zrnja ne zametne ili ne baci kamo, jer će joj ono trebati.

Bilo je to uistinu vrlo korisno sjemenje, jer ono je primamilo Milici bijelu golubicu iz čudesnog onog perivoja. Kad je naime djevojče popodne onoga dana, u koji se sastala drugi put sa starcem, na samotnu mjestu u vrtu premetala dobivene sjemenke s dlana na dlan, domišljajući se, čemu bi joj mogle poslužiti, začuje najednom iznad sebe lepet krila, i začas joj se spusti na jedan od pruženih dlanova golubica bijela kao pravi planinski snijeg.

Umiljata ptičica kljucne jednu sjemenku s djevojčina dlana i proguta je, a zatim poče letjeti oko male, udarajući je krilima i gučući tako dugo, dok dijete nije shvatilo, da treba da tu ptičicu slijedi.

Golubica je Milicu izvela iz vrta u neku pustu uličicu, a potom je lepršala pred njom označujući joj put, sve dok nijesu stigli u onaj čudesni perivoj. Tamo, kako Milica tvrdi, nije bilo ni drvenih gardijaca ni neobične lutke Miosan, već nešto sasvim drugo i mnogo ljepše od svega, što je djevojčica o tom perivoju čula pričati.

Nju je bijela golubica često dovodila na svoje neobično sklonište, i ti su se pohodi ponavljali kroz sve vrijeme, dok je Milica marljivo uređivala stan zagonetnog starca. No kad je počela svoj posao u onoj sobici zanemarivati, broj starčevih sjemenki bivao je sve manji, a pohodi golubičini sve rjeđi. Napokon je, baš radi Miličine nepažnje, onaj starčev kos od gladi i žeđi uginuo.

Poslije toga nije ona nikad više vidjela ni starca ni njegovih sjemenki, pa su i pohodi bijele golubice sasvim izostali, a s njima i polaženja u njen perivoj.

»A puta u golubičin lug«, — završava obično gospođa Milica svoje pričanje — »nikada nijesam bez njene pomoći mogla naći. Ne sjećam se nijedne ulice, kojima smo onamo polazile. I što sam sve doživjela u ovom perivoju,

ne mogu riječima da kažem. Možda bi se to dalo dočarati muzikom, ali i to bi mogao učiniti samo velik umjetnik...«

Rado vjerujem, da se sve zbilo baš kako gospođa priča, i razumijem posve, zašto se ona rastužuje pričajući o svojoj djetinjoj sreći, ludo i lako izgubljenoj.

Nitko se naime bez tuge ne sjeća one bijele ptičice, ako se, upoznavši je, po nesreći rastao s njom.

Cooper: Mestvičeve pripovijetke (br. 1725) D 40.—

Cvrtila J.: Gradić u dolini i druge pripovijesti.. Pripovijetke i priče za mladež (br. 2676) D —.—

— Mali pelivan i druge pripovijesti. Pripovijetke i priče za mladež (br. 2708) D —.—

— Mudri mandarin i druge pripovijesti. Pripovijetke i priče za mladež (br. 2709) D —.—

— Kalifov turban i druge pripovijesti. Pripovijetke i priče za mladež (br. 2710) D —.—

Čermak Ivica: Zvuci mladosti. Pjesme za djecu. Ilustrovano sa 7 slika (br. 2585) D 16.—

Čop: Izabrane priče (br. 2191) vezano D 14.—

Daudet: Pisma iz moga mlina. Dječje knjige br. 8 (br. 1621) D 8.—

Denefa-Širola: »Niama« (br. 2187) D 14.—

— Gusarski dvor (br. 2186) D 14.—

Dickens Ch.: Dva grada (br. 1393) D 14.—

— David Coperfield (br. 1671) vezano D 14.—

— Hladna kuća (br. 465) D 15.—

— Oliver Twist (br. 464) D 10.—

Dorčić L.: Iz podjarmljenih krajeva (br. 467) D 10.—

Driant Kapetan: Zarobljenici mora (br. 1765) D 30.—

Isto, vezano (br. 2321) D 35.—

Đovani: Četiri dana kod Feačana (br. 470) D 5.—

Ezopove basne: Priredio Ivan Filipović (br. 1729) D 18.—

Filipotić L.: Kraljević Marko (br. 354) D 15.—

Isto, vezano (br. 354a) D 20.—

Frey-Širola: Na bijegu (br. 2190) vezano D 14.—

Falk: Ogledalo za djecu. Primjeri kreposti iz života svete djece, vezano (br. 1314) D 6.—

Fogorowitz-Čop: Plemenita osveta (br. 2185) D 12.—

Fol Nikolaj: Čudesne pustolovine Meška i prijatelja mu Ježa-kneza, roman. I. dio (br. 2676) D 16.—

Isto, II. dio (br. 2688) D 16.—

Grimove priče I. za omladinu. Najpotpunije i najljepše hrvatsko izdanje sa 3 prekrasne slike u bojama i 7 slika u tekstu. Priredio Zlatko Špoljar, kartonirano (br. 1624) D 28.—

Isto, vezano D 35.—

Grimove priče II. za omladinu. Najpotpunije i najljepše hrvatsko izdanje sa 3 prekrasne slike u bojama i 7 slika u tekstu. Priredio Zlatko Špoljar, kartonirano (br. 1625) D 28.—

Isto, vezano D 35.—

Harambašić A.: Smilje i kovilje (br. 2103) D 18.—

Hatler: Cvijeće za katoličku mladež (br. 2131) D 10.—

Hauff V.: Pripovijest o Kalifu Rodi. Pripovijest o malom Muku. Sa naslovnom slikom u bojama i 4 slike u tekstu (br. 1749) D 8.—

Hefele: Put na istok do Carigrada D 30.—

Hillgenberg E.: Šaljive priče. Divot izdanje ilustrirano sa 88 crteža i 4 slike u boji vezano u platno (br. 2299) D 70.—

— Princesino pismo i druge priče, ilustr. vez. (br. 2301) D 22.—

— Kreposni Petar i druge priče, ilustr. vez. (br. 2302) D 22.—

— Priča o pečenom novcu i druge priče, ilustr. vezano (br. 2303) D 22.—

— Začarani konj i druge priče, ilustr. vez. (br. 2304) D 22.—

Hoffmann F.: Kakva sjetva, takva žetva (br. 481) D 12.—

— Kakva sjetva, takva žetva (br. 481a) ćiril. D 12.—

— Radiši Bog pomaže (br. 1686) D 18.—

— Na pustom otoku. Brodolom Pacifika. (br. 1287) D 18.—

Isto, fino izdanje (br. 1287a) D 30.—

— Trideset i dvije pripovijetke (br. 476) D 10.—

— Trideset i šest pripovijedaka (br. 475) D 9.—

— Četrdeset pripovijedaka (br. 480) D 9.—

— Četrdeset i dvije pripovijetke (br. 478) D 10.—

— Sto i pedeset pripovijedaka (br. 477) D 25.—

— Još živi stari Bog (br. 479) D 9.—

— Na dalekom sjeveru (br. 482) D 12.—

— Ne osvećuj se osveti ću te ja (br. 1636) ćirilica D 10.—

— Inkino blago (br. 1684) D 10.—

— Inkino blago (ćiril.) (br. 1730) D 10.—

— Osveta je moja, ja ću je vratiti (br. 1685) D 10.—

— Onkraj mora (br. 483) D 10.—

Hranilović: Iz zapisnika jugoslav. dobrovoljaca (br. 486) D 10.—

Hrvatska omladina pod zastavom Srca Isusova (br. 487) D 12.—

Ilić: Lovorike D 12.—

Jais O. E.: Isus prijatelj mladeži (br. 1275 m.) (br. 1276 ž.) D 8.—

— Lijepe i poučne pripovijetke (br. 2096) D 12.—

Jambrišak M.: Znamenite žene (br. 491) D 16.—

— Vladanje (br. 492) D 18.—

Japanske pričice (br. 1620) D 8.—

Kačić Miošić: Pismarica, ilustrovano (br. 1828) D 15.—

— Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Veliko ilustrovano izdanje, vezano (br. 1829) D 50.—

Kampe I. H.: Robinzon Kruzoe (br. 494) D 36.—

Klaić: Slike iz slavenske povijesti (br. 1230) D 20.—

Kolarić-Kišur Zlata: Smijte se djeco! Dječje pjesmice. Ilustrovano sa 16 slika, vezano (br. 2550) D 25.—

Isto, kartonirano (br. 2551) D 18.—

— Iz dječjeg kutića. Ilustr. sa 15 slika, vez. (br. 2548) D 30.—

Isto, kartonirano (br. 2549) D 18.—

— Naš veseli svijet. Zabavne pripovijetke u stihovima. Ilustrovano, kartonirano (br. 2457) D 18.—

Isto, vezano (br. 2458) D 25.—

Konopnicka M.: Madame La Vierge (br. 1224) D 9.—

Kotlarski: Marijino cvijeće (br. 1308) D 9.—

Kumičić: Zlatotvorno selo (br. 497) D 20.—

— Viški boj D 40.—

Kipling: Kako je deva stekla grbu, sa neko 40 slika. Veliki format (br. 1230) D 25.—

Isto, vezano (br. 1230a) D 30.—

Lagerlöf: Dijete Betlehemsko (br. 2082) D 10.—

Lemonnier: Žak i Murf (br. 1622) D 8.—

Magjer R. Fr.: Gjurgjice. Izabrane pjesme i priče za mladež. Uvezano u pol platna (br. 1770) D 20.—

— Zlatna ribica i druge priče za mladež (br. 2107) D 18.—

Majar H.: Život Isusov. Ilustrirano sa 59 slika, fino izdanje vezano (br. 2258) D 25.—

Isto, obično izdanje kartonirano (br. 2261) D 10.—

Mali čestitar (br. 501) D 12.—

Malot H.: Romain Kalbris (br. 502) D 20.—

May Karlo: Od Bagdada u Stambul,

I. dio (br. 1226) D 15.—

II. dio (br. 1387) D 30.—

III. dio (br. 1388) D 15.—

— Divljem Kurdistanom (br. 132) D 50.—

Isto, vezano (br. 132a) D 60.—

— Gusarski kapetan (br. 1904) D 10.—

— Kiang-Lu ili Među kineskim razbojnicima. Ilustrovano (br. 1894) D 25.—

Isto, vezano (br. 1894a) D 30.—

— Lažni sinovac (br. 2121) broširano D 25.—

Isto, vezano (br. 2176) D 30.—